

Women Performers

Shiur# 427 | July 15th 2023

אמרי ממות הר"מ רפז

יש הרבה אשר המה מבקשים ולא עלתה (סד.) ולא נפקד ממנו איש לעבירה אמר להם ואין לו קיום, והוא משום שחושבים את עצמם, והעיקר הוא שלא יחשוב את עצמו בעבודת השי"ת, רק שיעשה בנקיון וכבוד שמים, וזה הוא שנאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא, היינו שיחלצו את עצמם מזה שהוא מאתכם, ואז יהיו מאנשי הצבא של הקב"ה, ויהיה לו קיום.י

אך למדו זאת ממצות גיעול כלים שהזהירם להגעיל כלי מדין מבליעת איסור שבהם ולקחו להם לימוד מוסר השכל על עצמם שבליעה נחשבת כבעין וכמו שצריכים לבער איסור בעין כן ג"כ צריכים לבער איסור בלוע, ולמדו מזה שצריכים לשוב על הרהור שהוא איסור בלוע, כמו גופו של איסור.י(ט) [1]

ויקרבו אל משה הפקדים וגו' ולא נפקד ממנו איש ונקרב את קרבן ה' וגו' [לא מח-ג]. איתא בגמרא (שבת

ויקרבו אל משה הפקדים וגו' ולא נפקד ממנו איש ונקרב את קרבן ה' וגו' [לא מח-ג]. איתא בגמרא (שבת

Rabbi Manning

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כד עמוד א

אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר כי קולך ערב ומראך נאווה.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מח עמוד א

אמר רבא: זמרא בביתא חורבא בסיפא, שנאמר: קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה. מאי כי ארזה ערה? אמר ר' יצחק: בית המסובך בארזים עיר הוא? אלא אפי' בית המסובך בארזים מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל, שנאמר: חרב בסף. ואיבעית אימא, מהכא: ושאיה יוכת שער. אמר מר בר רב אשי: לדידי חזי ליה, ומנגח כי תורא. אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי. אתא רב חסדא זלזיל ביה, איבעאי אווזא בזוזא ולא משתכח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי - פריצותא, זמרי נשי ועני גברי - כאש בנעורת.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סט

באיסורי הרהור מקרא דונשמרת וקרא דאחרי עיניכם

והנה מהשאלות ששאלת יש דברים שקשה לדבר בהם מצד רוב הפרצה שאף הרבה כשרים ויראי ה' נפרצו בזה בעוה"ר. ועיין בט"ז חו"מ סי' שצ"ג בשם מהרש"ל אף בדורם לענין זרועות מגולות. ולכן לא אשיב בזה ושומר נפשו ירחק מכל כיוצא בזה אך בדברים האחרים אשיב הנכון לע"ד.

והנה שני עיני איסור הרהור יש האחד מקרא דונשמרת מכ"ד רע בכתובות דף מ"ו שאיתא שם מכאן א"ר פינחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה שאיסור זה הוא אף באשתו שהיא מותרת לו. וכן מה שאסור להסתכל באשה נדה /נאה/ אפילו פנויה ובא"א אפילו מכוערת ובבגדי צבע של אשה המכירה ובבעלי חיים כשנזקקין זה לזו שאיתא בע"ז דף כ' נמי מקרא זה אינו מחמת שיהרהר לעשות עברה עמה אלא דאף שלא יהרהר לעשות עברה מחמת זה אסור משום שזה מביא לידי טומאת קרי שאסור להוציא לבטלה. והשני מקרא דאחרי עיניכם דדריש בברכות דף י"ב זה הרהור עברה אינו מצד חששת הוצאת זרע לבטלה אלא הוא איסור מלהרהר לעשות העברה דזנות כמו הא דדריש מאחרי לבבכם הרהור ע"ז דהוא לעבור איסור ע"ז שהתורה אסרה בהו אף המחשבה לעבור. ואף שבקידושין דף ל"ט מ' /ומ' משמע שרק בע"ז עונשין על המחשבה ולא בשאר עברות אף דזנות, הוא משום דשם איירי בעונש מיתה שנפל ומת שמצד האיסור דאחרי עיניכם לא הי"ל ליענש מיתה. ואף בע"ז לא מצד האיסור דאחרי לבבכם נענש אלא משום דבע"ז עונשין על המחשבה כמעשה מקרא דלמען תפוש בלבם וזה ליכא בשאר עברות דלא מצרפה למעשה אף בזנות ונשאר רק האיסור דהרהור שאינו בעונש גדול דמיתה. וע"כ לא רצה לומר מצד איסור דונשמרת על הרהור דעברה ואף לא בבא ממש לידי קרי שמ"מ לא הי"ל

ליענש במיתה דע"י נפילה דאף אם נפרש כפשוטו במה שא"ר יוחנן בנדה דף י"ג במוציא זרע לבטלה חייב מיתה ונימא שגם בבא לזה ע"י הרהור נמי אין זה אלא במיתה בידי שמים שהיא מיתה טבעית ולא בנפילה מהבירה שהיא במקום סקילה. וגם משמע שרק על מוציא בידיים א"ר יוחנן שחייב מיתה ולא ביצא ממנו ע"י הרהור שלא במעשה כדאמר לשון המוציא וכדיליף זה ממיתה שנאמר בער ואונן שהוציאו בידיים ולא אמר בלשון כל המביא עצמו לידי הרהור כדא"ר אמי אח"ז לענין שאין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא אלמא דלענין מיתה הוא דוקא במוציא ממש. ומה שגם ר' אמי יליף מער ואונן אף שהוא גם למביא עצמו לידי הרהור, צריך לומר שהוא מצד הסברא דכיון דאיסור זרע לבטלה חמור שבהוצאה בידיים חייב מיתה לכן ודאי לענין שהוא רע בעיני ה' הוא אף שלא במעשה. עכ"פ החיוב מיתה לא נאמר על יציאה ע"י הרהור ולכן לא היה יכול לומר דנענש ע"י הרהור דעברה אף שודאי נאמר האיסור על המחשבה והוא איסור ממש כאיסורים שנאמרו במעשים משום דלא היה נענש ע"ז במיתה.

ולכן יש חלוק בנשים דבאיסור הרהור מקרא דונשמרת ליתנהו דאינו גורם להן שום דבר במשמוש עיין שם בנדה וכ"ש שלא יגרום בהרהור ואף שלפעמים רואות דם מחמוד אין ראיית דם שום איסור. אבל איסור הרהור מקרא דאחרי עיניכם שהוא שלא להרהר לעבור עברת זנות איכא גם בנשים כמו שאיכא איסור הרהור ע"ז כדאיתא בחינוך שהבאתי. אבל לאיסור זה אין לחוש בהסתכלות ובראיית בע"ח נזקקין שכל אלו דרשינן מונשמרת שהוא רק שלא לבא להוצאת זרע לבטלה שליתא זה בנשים. ולחוש שמא תבאנה מזה להרהר לעשות איסורין להבעל לאסור לה לא מצינו ששייך לחוש לזה בהסתכלות וכדומה וכדאשכחן שהיו הנשים מותרות להסתכל בר' יוחנן כשסלקו מטבילה. אך יש איסור אחר בנשים מדין דת יהודית שלא להתנהג בפריצות בכתובות דף ע"ב אבל מצד זה הוא רק כשהיא עצמה עושה כך אבל כשדרך כל הנשים בעירה כן אין שייך להחשיב זה לפריצות ואין חלוק מה שנעשה דרך הנשים שבעיר היה משום פריצות דעכ"פ כיון שכן הוא דרך לבישתן והלוחן אין להחשיב זה למעשה פריצות ולאסור עליהן אלא מדרך חסידות לצניעות יתירא ותע"ב, ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קצז

בענין הסתכלות נשים באנשים, ראיתי במה שהובא בס' אוצה"פ בשם תשורת שי ח"א סי' קכ"ה ועיינתי שם שכל שצריך לסדר סדר ישיבת הנשים בבית הכנסת באופן שלא יזונו הנשים עיניהם מן האנשים, ונסתמך על דברי הספרי בילקוט שמואל רמז ק"ה דכל האורך דבורם של הנשים למה דקאמר ר' יהודה הי' כדי להביט ביפיו של שאול ולא היו שבעות ממנו, וא"ל ר' יוסי דא"כ עשית בנות ישראל כזונות ומזה דכשם שאסור לזון את עיניו מאשה שאינה ראויה לו, כך א"א לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו ראוי לה, ור' יוסי נמוקו עמו והלכה כמותו, וראיתי באוצה"פ שהביא דברי הגה"ק מהרי"ט זי"ע דפקפק ע"ז שלא נשמע זה מעולם שיהי' איסור לעשות כן בבתי כנסיות שיהי' הנשים רואות האנשים אם אין האנשים רואים הנשים שזה איסור גמור מן הדין והאריך להוכיח שדברי ספרי אלה אינם להלכה ונדחו מש"ס שלנו יע"ש.

ובעניותי לא צריכים אלו לזה שדברי הספרי ודאי להלכה, שדיוקו של הגאון תשורת שי מלשון ר' יוסי והלא כשם וכו' הוא דיוק אמת שמזה משמע דדבר פשוט הוא להלכה לכ"ע, ובאמת כ"ה כי אין להכחיש שאם באמת מסתכלים לשם זנות ואישות עוברים הנשים כמו האנשים דלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם הוא לאו השוה בכל שמצווין הנשים על הלאוין כמו האנשים, א"כ אין ספק שצודק התנא הקדוש ר' יוסי שגם אשה לא תזון עיניה מאיש שאינו שלה, אבל ותזון עיניה היא יותר מהבטה וראיה סתם כאשר מורה הלשון, אבל לראות סתם ויביטו באנשים בלי לזון עיניהם דהיינו בלי מחשבה של אישות כמו שרואים הם כרגיל מבית הכנסת של הנשים בודאי לא מצינו לאבותינו ורבותינו שחששו לזה.

ע"כ ודאי מש"כ הגאון תשורת שי היא חומרא גדולה, וצודק הגה"ק מסאטמאר זי"ע בדינו אבל לא מטעמו, וזה החילוק בין האנשים לנשים כי באנשים גם הסתכלות והבטה סתם אסור כי כך טבע האיש להרהר מיד אחרי האשה, ולא כן טבע האשה בהבטה סתם, אם לא כשהיא מסתכלת בכוונת לזון עיניה כנ"ל, ולמש"כ צודקים דברי רבינו ר"י החסיד בס"ח ס' תדי"ר שכל שתזהר האשה שלא תשמע קול איש שכל שהאיש מוזהר האשה מוזהרת וראיתי באוצה"פ שמביא ממפרשי ס"ח שלא נמצא כן בפוסקים.

והנה ודאי קול איש ערוה לא נמצא כן בפוסקים, דסתם קול אשה מעורר תאוה, ואין סתם קול איש מעורר תאוה, אבל כשהיא שומעת באופן שהיא זנה עצמה מזה, ונהנית מקולו המעורר יצרה פשיטא דאיכא איסור, וכאשר מסיים שמכל שהאיש מוזהר האשה מוזהרת, כנ"ל דהדבר ל"ת בתורה שמצווה עליה, והראשונים קצרו, ובפרט רבינו בעל ס"ח שדבריו הק' צריכים הרבה פעמים פי' וביאור, וש"ו"ר תשובת הגה"ק מסאטמאר בפנים בס' טהרת יום טוב ח"ו וראיתי שאחרי אריכת דבריו לדחות ברייתא דר' יוסי, הרגיש ג"כ בסברא הנ"ל ההבדל בין סתם ראייה דאיש לסתם ראייה דאשה, אלא שלא ביאר בזה, ובעניותי שזה האמת בדבר ואין להאריך עוד.

שו"ת משנה הלכות חלק ה סימן רכב

אי מותר לנשים להסתכל באנשים

כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם כגן הדסים חוב"ט חובר חבורים מחוכמים וכו' וכו' כש"ת הרב מוה"ר שמואל קיפניס שליט"א מנהל אוצר הפוסקים. אחדשכ"ג, וכו'

כדי להסיר מכשול אמרתי להעיר את לב כ"ג מה שראיתי בעברי בספר אוצר הפוסקים ח"ט ס' כ"א אות ח' בהסתכלות נשים באנשים הביא בשם שו"ת יביע אומר ח"א ס' ו' אות ה' דמדלא חייש הש"ס ברכות לקושית ר"י ע"כ דליכא בהו איסור משום דנשים לאו בנות הרגשא נינהו.

ואני אומר ח"ו להתיר לבנות ישראל לזון עיניהם מאנשים ולעבור ח"ו באיסור גמור הסתכלות נשים באנשים ולזון עיניהם מעברה ולשם עבירה והא ראי' שהביאו מגמ' ברכות אינו ראי' כלל ותרי מילי נינהו ואפרש שיחתי דהנה זה לשון הילקוט בבואכם העיר כל האורך הזה למה מביטות בנויו של שאול היו ולא היו שבעות ממנו דברי ר' יהודה

א"ל ר' יוסי א"כ עשית בנות ישראל כזונות והלא כשם שאי אפשר לזון את עיניו מאשה שאינה ראויה לו כך א"א לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו שלה עכ"ל ובגמ' ברכות מ"ח ע"ב אמר שמואל כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב משכמו ולמעלה גבוה מכל העם ע"כ, והנה הרואה יראה החלוק הגדול בין הני תרי לישיני דבילקוט במחלוקת דר"י ור' יוסי ר' יהודה אומר דהנשים מביטות היו בנויו של שאול לשבוע ממנו ולא היו שבעות ממנו א"כ ההבטה היתה ליהנות משאול וזה איסור גמור הוא שהרי נהנית וזנה עיניה מאיסורא דגברא איסורא הוא לה וע"ז שפיר אמר ליה ר' יוסי לר"י א"כ עשית בנות ישראל זונות שכשם שאסור לאיש ישראל לזון עיניו מאשה שאינה ראויה לו כך אסור לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו ראוי לה וזה איסור גמור ועכ"פ לשון לשבוע ממנו מבואר דהכוונה לשבוע בדרך תאוה והנאה היתה. וע"ז שפיר א"ל ר' יוסי לר"י א"כ עשית לבנות ישראל כזונות. וגם ר' יהודה לא השיב ליה כלום ומדשתק ליה ש"מ אודויי אודי ליה.

אמנם בגמ' ברכות דקאמר שמואל כדי להסתכל ביפיו של שאול ולא אמר לשבוע ממנו הנה הסתכלות זו פשוט שהיתה הסתכלות שלא לשם שביעה מאיסור אלא הסתכלות מעין התפעלות וכדאמר דכתיב משכמו ולמעלה גבוה מכל העם א"כ לא היתה הסתכלות זו לדעת שמואל לשם תאוה אלא היתה הסתכלות לשם התרשמות והתפעלות ובהא ליכא איסור באנשים ג"כ אם הוה ההסתכלות שלא לשם תאוה כמ"ש ז"ל ברכות כ' רב גידל הוה רגיל דהוה קאזיל ויתיב אשערי טבילה אמר להו הכי טבילו א"ל רבנן לא מסתפי מר מיצה"ר א"ל דמיין באפאי כי קאקי חיורי אלא דאנן לא סמכינן אזה כי מי יאמר זכיתי נפשי להתגרות בעצמי היצה"ר ומ"מ בהני נשי כיון דהיו מתפעלים מיפיו לא מקרי ע"ז זונות דליכא איסור ועיין א"ע פ' יתרו משל מכפרי שרואה בת מלך שאין יצרו מתגבר עליו כי לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד המשוגעים שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף ע"ש עה"פ לא תחמוד והכ"נ היתה בהני נשים שהיו מסתכלות ביפיו של שאול אבל לא לשו [לשם] תאוה ולכן לא פריך עליו בגמ' הא פירכא דר' יוסי לר"י א"כ עשית בנות ישראל כזונות אבל בילקוט פי' ר' יהודה שהיו מביטות בנויו לשבוע ממנו והיינו לשבוע ממנו לשם תאוה והא ודאי איסור גמור ואין חלוק בין נשים לאנשים. וזה פשוט וברור מאד. וא"כ ודאי דדברי רבי יוסי הלכה הם שאסור לנשים להסתכל לשם תאוה באנשים וגם ר' יהודה מדשתק ליה ש"מ אודי ליה ולכן באמת אינו מביא כלל הא בגמ' דידן משום דאודי ליה ר' יהודה דהסתכלות אסור וא"כ לא היו מסתכלים לשבוע אלא להביט ביפיו משום דמשכמו ולמעלה גבוה מכל עם הוא.

וראיה ברורה למ"ש מגמ' שבת ס"ד מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן העבירה ופרש"י זנו לשון מזון שנהנו במראית העין ע"ש מבואר דהנהנה מהעבירה במראית העין מקרי מזון וז"ש לו כשאמר ולא יכלו לשבוע הימנו דהוא לשון לזון עיניהם מאיש שאינו שלהם אמר א"כ עשית לבנות ישראל כזונות שהרי אסור לזון עיניהם מדבר ערוה והרי הוא בכלל זנות ומ"ש איש ומ"ש אשה לזה והשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, והלאו דלא תתורו נוהג בזכרים ונקבות עיין חינוך ועיין עוד סוטה דף ח' גמירי אין יצה"ר של אדם שולט אלא במה שעניו רואות וודאי אין נפ"מ בין איש לאשה ובמס' ד"א זוטא פ"א אל תכשל בעיניך ובסוטה ט' היא נתנה עיניה במה שאין ראוי לה הרי דראיית עינים גם איסור אצל נשי וזה פשוט וברור מאד.

ומה שהביאו רא"י משמחת בית השואבה סוכה נ"א ועוד אין רא"י דהתם מיירי רא"י בלי הסתכלות לשם תאוה ח"ו דודאי לא התירו ח"ו להסתכל לשם תאוה אלא דבזה יש חלוק בין נשים לאנשים היכא דהאיסור משום הרגשה אמרינן דבנשים ליכא ובאנשים איכא אבל בהסתכלות לשם הנאה שניהם אסורים וכמ"ש בילקוט וכמבואר בס"ח סי' תרי"ד ובמקום אחר הארכתי בזה ועת לקצר.

שוב מצאתי בס' פוקח עורים להגה"ק מליובאוויטץ ז"ל דג"כ כתב בפשיטות דגם לאשה יש איסור הסתכלות באיש וברוך פוקח עורים ובקונטרס שערי קדושה הארכתי בזה. וזהו דעת התשורת ש"י ח"א סי' קכ"ה שהביא מילקוט שמואל ט' רמז ק"ה דאסור להם לנשים לזון עיניהם מנשים. [ועיין עוד לעיל סי' קל"ב].

והנה יש לי הערות נוספות וגם בחלק יו"ד שקבלתי בל"נ אבל כעת אסתגר מחמת הטרדות ידידו דושלכ"ג המברכו מעין הפתיחה בברכת הצלחה מרובה להגדיל תורה ולהאדירה עד דאתי עם ענני שמיא ולו יקתה עמים כמים לים מכסים בכבוד והוקרה בלב ונפש.

ספר חסידים סימן תריד

מכל מה שכתוב בשיר השירים צריך להזהר שלא ישמע קול אשה והוא הדין לאשה שלא תשמע קול איש שמכל שהאיש מוזהר אשה מוזהרת.

שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ו אות ה

ובעיקר דברי הס"ח דהאשה ג"כ מוזהרת שלא תשמע קול איש, יש להביא ראיה לזה מהילקוט שמואל (רמז קח), כבואכם העיר וכו', כל האורך הזה למה, מביטות בנויו של שאול היו ולא היו שבעות ממנו. ד"ר יהודה. א"ל ר' יוסי, א"כ עשית בנות ישראל כזונות, והלא כשם שא"א לאיש לזון את עיניו מאשה שאין ראויה לו, כך א"א לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו שלה, אלא שלא הגיעה עדיין השעה וכו'. ע"כ. אכן בברכות (מח:): אמר שמואל כדי להסתכל ביפיו של שאול, ולא חייש לקושיא זו, אלמא דלא חיישי' בנשים, דלאו בנות הרגשה נינהו, כמ"ש בנדה (יג). וע' בתוס' ישנים ובמעדני יום טוב (שם). וע' שמחות (פי"ב) האשה מכרכת את האיש ולא האשה את האשה, האשה משמשת את האיש בחולי מעיים ולא האשה את האשה. וכ"פ ביו"ד (סי' שנב ס"ג). וכו' הש"ך שהוא משום הרהור. ע"ש. וע"ע ביו"ד (סי' של"ה ס"י) ובס' שבט יהודה (שם). וע"ע בשמחת יהודה על מס' גרים (פ"א ה"ח). וע' ביו"ד (סי' קצה סט"ו וט"ז). וע' בשו"ת מערכי לב (סי' ד) על דברי הס' חסידים הנ"ל. +/מילואים/ [ובתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תקנ"ד, גריס, האיש משמש את האיש בחולי מעיים, ודייק מזה שלא התירו לאשה אלא לכרוך ולקשר האיש, אבל לא לשמש את האיש בדבר של צניעות, ומש"ה אין האשה משמשת את האיש בחולי מעיים, וכ"ש שאסור להניח ידיה במקום סתריו ואפי' תשש כחו של חולה וכו'. אבל בש"ע יו"ד (ס"ס שלה) נפסק להלכה שהאשה משמשת את האיש בחולי מעיים. וכמו הגירסא שלפנינו. ודו"ק]. והנה כעת נתתי לבי שלכאו' יד הדוחה נטויה לומר שלא התיר אלא להסתכל ביופי גובה קומתו ולא ביופי תאר פניו. ואף על פי שאיש אינו רשאי להסתכל גם בקומת אשה, דלא

גרע ממ"ש בע"ז (כ:) שאסור להסתכל אף בבגדי צבעונים שלה, מ"מ באשה לגבי איש אין להחמיר כ"כ, ולעולם אין להתיר לנשים להסתכל בפני איש. ושו"ר להגרי"ח בס' בן יהוידע (ברכות מח:) שהעיר בד' שמואל מהילקוט שמואל הנ"ל, ותי' שאף שידע שמואל ממה שאמר ר' יוסי, ס"ל שלהסתכל בקומתו לכ"ע שרי. ע"ש. אולם אחרי שובי ניחמתי, שא"כ אמאי נייד ר' יוסי מטעמו של ר' יהודה, ונתן טעם אחר לגמרי, היל"ל שהסתכלו רק ביופי קומתו. ובברכות (מח:) בתר מימרא דשמואל, מסיק ור' יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה, וזה כטעמו של ר' יוסי, ולא קאמר הש"ס דשמואל ור' יוחנן בפלוגתא דתנאי ר' יהודה ור' יוסי. א"נ לימא, ושמואל אמר לך אנא דאמרי אפי' לר' יוסי, ולא הסתכלו ביופי תאר פניו אלא ביופי קומתו. ועוד דר' יוחנן גופיה ע"כ לא ס"ל לאסור לנשים להסתכל ביופי תאר פני איש, דמר ניהו עביד עובדא בנפשיה כדאמרינן בברכות (כ), ר' יוחנן יתיב אשערי טבילה, אמר כי סלקן ואתיין בנות ישראל מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא שפירא כוותי. ומחזורתא דמתניתא דמייתי בילקוט שמואל משבשתא היא ולא מותבינן מינה, וכדאמרינן בירוש' (פ"ב דפאה ה"ד) אין למדין הלכה לא מן האגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד. וע"ע בתשובת רבינו ישעיה מטראני באור זרוע ח"א (סי' תשנד). ובתשו' הרי"ד (סי' עז עמוד שעא). ע"ש. ובשו"ת תשורת שי ח"א (סי' קכה) כ' שראוי לסדר ישיבת הנשים בעזרת נשים של בהכ"נ באופן שלא יוכלו לזון עיניהן מהאנשים, וראיה מהילקוט שמואל הנ"ל, ואף על פי שבדורות שלפנינו לא נהגו להזהר בזה, מקום הניחו לנו להתגדר בו (חולין ו' ע"א) ע"ש. ולפמש"כ יש ליישב מה שנהגו להקל בזה שסוברים שאין דברי הילקוט אליבא דהלכתא, לפי המבואר בברכות (מח:). וכן ראיתי להגר"י טייטלבוים אב"ד דסטמר בטהרת יום טוב (חלק ו' עמוד מב) שכ' לדחות דברי התשורת שי, והעלה שאין להחמיר בזה, כיון שנהגו הראשונים מקדמת דנא שלא לחוש לזה כלל, וה"ט משום דההיא דילקוט שמואל שלא הובאה בגמרא שלנו ע"כ דמשבשתא היא, והוכיח כן מהגמ' דברכות (כ) דר' יוחנן יתיב אשערי טבילה כי היכי דלסתכלו ביה, וכן מהגמ' ברכות (מח:) וכו'. ע"ש. ובאוצר הפוסקים כרך ט' (סי' כ"א סק"ז דכ"ב ע"ג וע"ד) הובאו להלכה דברי הגר"י טייטלבוים, ודברינו שבתשו' זו בס' יביע אומר ח"א (סי' ו'). ע"ש. ובשו"ת שונה הלכות ח"ה (סי' רכב) כ' להשיב ע"ד אוצר הפוסקים במ"ש כן בשמי, (והשמיט ד' הגר"י טייטלבוים שכתב ג"כ כדברינו), וכל לחלק בין ההיא דברכות (מח:) דמיירי הסתכלות שלא לשם תאוה, וכן ההיא דברכות (כ), ולעולם אין הבדל בין נשים לאנשים. וכדברי התשורת שי. ושכ"פ בס' פוקח עורים והניף ידו שנית שם (בס' רכג) לחלק בין ראייה להסתכלות. ע"ש. ואין דבריו מחוורים, שא"כ אכתי תקשה לשמואל מדר' יוסי דפריך לר' יהודה א"כ עשית בנות ישראל כזונות, והוצרך ר' יוסי לומר מפני שלא הגיעה השעה, ואמאי לא קאמר שהסתכלו שלא לשם הנאה. וגם הש"ס לא קאמר לימא כתנאי. והעיקר כמש"כ להתיר בזה. וגם חומרת הס' חסידים היא היפך המנהג הפשוט, שהנשים שבעזרת נשים שומעות אל הרנה ואל התפלה, מפי חזנים ומשוררים בנעימות קול, ולית דחש להא דהס"ח. והנלע"ד כתבתי. ואני על משמרתי אעמודה. +

ספר חסידים סימן שיג

אבל לא יתכן לבחור ללמוד לבנות ואפי' האב עומד שם ושומר פן יתייחד לא יתכן פן יתגבר יצרו עליו, או יצרה

עליה וקול באשה ערוה, אלא האב ילמוד בתו ואשתו.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן סב אות א

אם מותר לאשה לרחוץ במקום שיש איש מציל

בדבר מקומות רחיצה לנשים שהשומר להציל כשח"ו אירע שאשה אחת מן הרוחצות נטבעת וצריך להצילה הוא איש, אם רשאה אשה שומרת דת לרחוץ שם, הנה מכיון שהמקום קבוע לרחיצת נשים הוא כמו בביתה ואין בזה משום פריצות בשביל אחד שנמצא שם שלא לכוונת פריצות אלא לכוונת מלאכתו והוא בשעה שהרבה נשים רוחצות שם שלא שייך איסור יחוד אף לפרוצים, וגם שברור שיענש ע"ז על שעסק בתאותיו שע"ז לא היה שייך שיעשה מלאכתו לראות אם ח"ו יש צורך הצלה, וגם הוא יירא מלעסוק בזה דשמא יארע אז אחת שטובעת ולא ידע להצילה שאז ודאי יגלו כל הנשים שהיה זה משום שעסק בתאותיו ולא במלאכת הצלה ששכרוהו ע"ז וידינהו בדיני מלכות כרוצח שלכן ליכא איסור ממש, אבל מ"מ נשים יראות השם ובפרט נשי ת"ח אין להן לרחוץ שם ובעליהן הת"ח יש להם להקפיד ולמונען מזה אם אפשר לפניו כי יש לחוש שמא נתן עיניו בה וישתדל לבא לביתה בשעה שאין בעלה בבית ויפתנה או יאנסה, ואף שהוא חשש רחוק ראוי לת"ח לחוש לזה קצת כשאפשר באופן שלום.

נוסחאות ותרגומים

קמז א הוספות ותיקונים למ"ב שבחלק ד. שאלה שנשאל זצ"ל בענין התפלה וקבלת התענית בה.

התשובה. באשר לתפלת

התענית כלומר כיצד יקבל את התענית על עצמו הוא שיאמר בתפילת המנחה אהא בתענית או קבלתי תענית או למחר אתענה וכיוצא בזה. וכבר ראינו שהראשונים אומרים שיאמר בסיום תפילת מנחה כי כך נראה מן הירושלמי. ואם אמר זאת בגוף התפילה בשומע תפלה כמו שהזכרנו תחלה בחבור אין בזה עבירה. אבל ענינו אין אומרים אלא מליל הצום במעריב. וכתב משה.

ב נוסף ע"פ הנוסח המתוקן שבהוספות ותיקונים למ"ב ח"ד.

ג נוסף ע"פ הנוסח המתוקן שבהוספות ותיקונים למ"ב ח"ד.

ד נוסף ע"פ הנוסח המתוקן שבהוספות ותיקונים למ"ב ח"ד.

קמח א ע"פ מ"ב. במקור הערבי. מן חלב. ובמ"פ ליתא. **ב** בת"ק.

נגינת כלי. **ג** במ"פ. בין שמזמרים בפה או שמנגנים בכלי שיר או שהוא ניגון בעלמא, חוץ מן התפלה.

ד ע"פ מ"ב. והוא חסר גם במקור הערבי. ובפירוש ר"י קאפח סוף הלכות תעניות. כלים. **ה** במ"פ.

שמסייע ומעורר הנפש לשמחה ולתוגה. בת"ק. גורם טוב לנפש ומרגש אותה.

גורם טוב לנפש ומרגש אותה.

קמז

לר' יוסף אבן גאביר

[ח]...ותפלת תענית^א איך מקבלים התענית שיאמר [בתפילת המנחה אהא בתענית או קבלתי תענית או^ב] למחר אתענה או מה שדומה לזה.

ונראה שהראוי לאמרו אחר תפילת המנחה לפי שכן יראה מהירושלמי¹. ואם (אי) אמרו בעצם התפילה בשומע תפילה כמו שזכרנו בחבור בספר אהבה² [אין בזה עבירה]^א. ואמנם ענינו לא יאמר אלא מליל הצום [במעריב]³.

קמח

שאלה. שאלה מחלכא^א. המותר לשמוע שירה מן השירות הערביות והזמר.

התשובה. ידוע כי עצם הזמר והניגונים כולם אסורים, ואף אם לא יחובר אליהם דבור כלל. לאומרים ז"ל, אודנא דשמעא זמרא תעקר. וכבר ביאר התלמוד² שאין חלוק בין שמיעת הזמר או ניגון עלב^ב מיתרים או נעימה מן הנעימות בלא^ג [מלים]^ד³, אלא כל מה שמביא לידי שמחת הנפש והתרגשותה^ה אסור, כמו שאמרו וסמכו דבריהם אל אזהרת הנביא שאמר⁴, אל תשמח ישראל אל גיל כעמים.

[בלאו רסט (א)]. טור או"ח תקס. 1. סוטה מח, א. 2. גיטין ז, א. 3. בהלכות תעניות ה, יד כתב רבינו, וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר כולן. וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר (ישעיה כד, ט), בשיר לא ישתו יין. והטור כתב, שמלשונו משמע שבפה אינו אסור אלא על היין. וציין לתשובה שלפנינו, שרבינו אסר בפירוש בפה אף בלא משתה

וראה מעשה רוקח שדקדק מלשון הטור, שאין כוונתו לומר שדברי רבינו בתשובה סותרים לדברי רבינו בהלכות תעניות אלא שמן התשובה נלמד פירוש דבריו בהלכות תעניות.

ראה גם בב"ח שם, שלפי זה מה שהקשו בגיטין שם "ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו" - אף שמר עוקבא אסר אפילו בלא משתה - משום דסבירא להו שהמקרא אינו דוקא בבית המשתה אלא אורחא דמילתא לשורר בבית היין. וכן מה ששינו בסוטה ט, יא, שבטל השיר מבית המשתאות, לאו דוקא אלא אפילו בלא משתה. [ורבינו כתב בפירוש המשנה שם, כשמתבטלת הסנהדרין... מתבטלות גם הנגינות].

מגיד משנה תעניות ג, יא שהביא דעת הרמב"ן שבחוצה לארץ צריך קבלה בתענית שגזרין הציבור. ולהלן כתב שאין נראה כן מדברי רבינו בפרק א. והבית יוסף או"ח תקסב כתב שנראה שדייק כן ממה שכתב רבינו שם הלכה י, כל תענית שלא קיבלה עליו היחיד מבעוד יום אינה תענית. דמשמע, דדוקא יחיד אבל תענית ציבור אינה צריכה קבלה.

ברם יש לעיין בדברי רבינו, שלכאורה תשובתו אינה ממין השאלה, שכן הוא נשאל על אמירת ענינו במנחה שלפני התענית [ויש לעיין מדוע סבר השואל שחלוק בפרט זה השי"ץ משאר הציבור] והשיב על קבלת תענית. וראה בתשובת רבינו הבאה [מתוך איגרתו ליוסף בו גאביר] שחילק בפירוש בין שני נידונים אלו.

קמז חלק מתשובה. התשובה במלואה נדפסה לקמן ת' תקלט. 1. ראה אור שמח תענית א, י שביאר בדעת הירושלמי תענית ב, יב שאוסר עצמו בערבית, שלא כדעת הבבלי שם יב, א שאוסר עצמו במנחה קודם התענית. 2. הלכות תפילה ב, יד. 3. ראה תשובת רבינו לעיל קמה שנתבאר בדבריו להיפוך. ובהערה שם.

קמח מתורגם. פריימן שע. בלאו רכד. ראה תשובה הבאה.

וטעם זה ברור מאד. לפי שזה כח התאוה¹⁰, ראוי להכניעו ובמתג ורסן עדיו לבלום⁵, ולא להפעילו ולהחיות את רדומיו¹¹. ואין משגיחים באחד היוצא מן הכלל שמעטים כמוהו, אשר מביאו לידי שמירת הנפש וזירוז התפעלות להשגת מושכל או כניעה לדברים האלהיים, לפי שמשפטי התורה לא נכתבו אלא לפי הרוב והרגיל, שדברו חכמים בהוה⁶. וכבר ביארו לנו הנביאים זאת ואמרו בגנותם השימוש בכלי השיר, לשמעם לתכלית העבודה¹², והוא אמרם⁷, הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר. וכבר ביארנו בפירוש אבות⁸, שאין הפרש בין לשון השירים העבריים והעבריים⁹. כי הם אמנם אסורים או מותרים רק לפי הענין שבאותם הלשונות.

וכל דבר אוילות על פי האמת שמיעתו אסורה אפילו נאמרה שלא כשירה¹³. ואם הושרו עם כלים¹⁴ יש כאן שלשה איסורים. איסור שמיעת אוילות ונבלות הפה, ואיסור שמיעת השיר¹⁵, ר"ל, זמרא בפומא, ואיסור שמיעת כלי שיר¹⁶. ואם היה זה במקום שתיית יין, יש איסור רביעי. והוא אמרו יתעלה¹⁰, והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם. ואם היתה המזמרת אשה, יש כאן איסור חמישי, לאומרם ז"ל¹¹, קול באשה ערוה, וכל שכן אם היא מזמרת¹².

וכבר יתבאר אמתת כל זה במופת. והוא, כי התכלית המבוקש בנו שנהיה גוי קדוש¹³, ולא יהיה לנוי¹⁴, לא מעשה ולא דבור אלא בשלימות או במה שמביא אל השלימות. לא שנעורר הכחות המונעים¹⁵ מן כל טוב ולא בהפקרות בהוללות ושחוק¹⁶. וכבר ביארנו זה הענין במורה די הצורך, בחלק האחרון שבו¹⁴, בדברים נכוחים לאנשי מעלה¹⁵.

ומה שזכרו הגאונים ז"ל הוא זמרי¹⁶ דברי שירות ותשבחות¹⁵, כמו שזכר בעל ההלכות

ו) במ"פ. התשוקה. ז) במ"פ. ולא שינתן לו יתרון ולהחיות את מתנו. במ"ב. ולא שיפעל ויחיה מתנו. ח) במ"ב. הפולחן. ט) במ"ב. הדיבורים העבריים לדיבורים העבריים. י) במ"פ. אפילו אינו אלא דבור בלבד. יא) במ"פ. יחובר אליו זמר. יב) במ"פ. הנגון. יג) במ"ב. מיתרים. יד) בת"ק. על ידנו. טו) במ"פ. לא בהרחקת הכחות הרוחניות. טז) במ"פ. ולא בנטיה לדברים של צחוק. במ"ב. ולא שנפקיר (עצמנו) בהוללות ושחוק. יז) במ"פ. בדברים שהם מופתיים אצל בעלי מעלות השכל. במ"ב. בדברים (שהם) מופתיים לאנשי מעלה. יח) בת"ק. לנגן.

נעלים. 9. ראה אוצר הגאונים גיטין תשובות כא, ושאלתם זמרא במנא, פי שם סוגיא דזמרא שאינו בלשון הקדש בין דמנא בין דפומא, מנא לן דאסור. וכן חזן המנגן בלשון ישמעאל. דכתיב אל תשמח ישראל אל גיל בעמים. 10. ישעיה ה, יב. 11. ברכות כד, א קידושין ע, א. 12. מבואר בדברי רבינו כאן, שדין קול באשה ערוה הוא אף בשמיעת דיבורה. וכן פסק בחיבורו, איסורי ביאה כא, ב, ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה אסור. וראה בית יוסף אורח חיים עה, שהביא מדברי הפוסקים קולות שונות בדין זה. מהם שאסרו דוקא בשעת ק"ש, ומהם שאסרו דוקא שמיעת שירת אשה אבל דיבורה מותר. ומדברי רבינו כאן נראה שלא סבר ככל הקולות הללו. 13. שמות יט, ו. 14. פרק ת. שם כתב רבינו בגודל האיסור בנבלות הפה: שזה הדבור בלשון הוא מסגולות בני האדם, וטובה גמלה האלוה לאדם להבדילו בה משאר בעלי החיים... וכל מי שישתמש במחשבתו או בדברו בדבר מעניני החוש ההוא אשר חרפה לנו עד שיחשוב במשתה או במשגל ביותר מן הצריך לו או יאמר בו שירים, כבר לקח הטובה אשר גמלו אלוה אותה והשתמש בה, ונעזר בה במרי הגומל אותו ועבור על מצוותיו. 15. לשון רבינו בהלכות תעניות ה, יד, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על

4. הושע ט, א. 5. ע"פ תהלים לב, ט. 6. שבת ו, ו, ט. 7. עמוס ו, ה. 8. א, יז, ודע כי השירים המחוברים באיזו שפה שתהיה אינם נבחנים אלא לפי עניניהם. והולכים בהם על פי חלוקת הדבור שאמרנו. ולא ביארתי זאת אף על פי שהוא ברור, [אלא] לפי שראיתי נכבדים וחסידים מאומתנו כשהם מצויים במסבת משתה יין או חתונה או זולתה ורצה אדם לשיר בלשון ערבי אפילו היה ענין אותו השיר בשבח הגבורה או הנדיבות וזה מן החלק הרצוי או בשבח היין, הרי הם מתנגדים לזה בכל אופן של התנגדות ואינם מתירים לשמעו. ואם שר המשורר איזה פיוט מן הפיוטים העבריים אין מתנגדים לזה ואין זה חמור בעיניהם אף על פי שענין השיר אפשר שיש בו מן המוזהר עליו או שאינו רצוי. וזו סכלות גמורה. כי הדבור אינו נאסר ומותר ורצוי ואינו רצוי ויהיה מצוה באמירתו מצד שפתו אלא מצד עניינו. שאם היה ענין אותו השיר נעלה, צריך לאמרו באיזו שפה שתהיה. אלא שיש לי בזה תוספת, שאם היו שני פיוטים שיש להם ענין אחד, כגון לעורר כח התאוה ולשבחה ולגרות את הנפש בה והיא פחיתות, וזה מחלק הדבור שאינו רצוי לפי שהוא מעורר ומזרז למדה גרועה... והיה אחד הפיוטים עברי והאחר ערבי או פרסי, הנה שמיעת העברי והדבור בו מאוס יותר לדעת התורה מחמת מעלת השפה, לפי שאין ראוי להשתמש בה אלא לדברים

(יט) במ"פ. ואולם דבר מגונה, בהא חס ושלום. במ"ב. אבל חס ושלום להזכיר שירי (חול) בהם. (ס) במ"פ. כי באמת על פי דעתו, לא יקראו אותן בשם כשרים, המתקבצים במקומות ששותין שם היין המשכר. (כא) במ"פ. הנה זה מה שנראה לנו בשמיעת כלי שיר. קמט (א) במ"ב. על. (ב) ע"פ מ"ב. (ג) ע"פ מ"ב. חסר במקור הערבי, ובמ"פ ליתא.

ז"ל¹⁶, אבל להזכיר שאר שירות בהן, חס ושלום^(יט) לא נשמעה זאת בישראל, לא מגאון ולא מהדיוט.

והתימה על אמרכם¹⁷ "בפני כשרים". והכשרים לפי דעתו, אינם מצויים במקומות המשתה^(ז). וכבר ביארנו גם בזה במורה¹⁸ מה שיש בו מספיק. וכל שכן אם יוסיפו לזה שמיעת כלי שיר^(כא). ושלום. וכתב משה.

קמט

שאלה מחלב

[א] בדבר השתייה עם^(א) מיני זמר כו'.

[ב] ושתיית היין שדורכים אותו הישמעאלים. יורינו רבינו ושכרו כפול מן השמים.

התשובה. [א] ידוע כי עצם הזמר ומיני הנגון כולם אסורים כו'¹.

[ב] ואלה הישמעאלים, אין ריחוקם מעבודה זרה כפי שהזכרתם², יותר מריחוק קטן בן יומו, שאמר רב שהוא מנסך³, והלכה כמותו⁴. ולא הקלו כל הגאונים ביינם של אלו יותר משיהיה מותר בהנייה ותו לא, אבל שיהא מותר בשתייה, לא נשמע זה משום בעל הוראה⁵.

והלכה למעשה בפני כל גאוני מערב, שאם אירע שנגע ישמעאלי ביין שלנו נגיעה המביאה לידי ניסוך⁶, הרי הם אוסרים לשתותו. ומתירים למוכרו כדין יין הישמעאלים עצמן.

וכאשר מזדמן שנכנס גוי⁷ או ישמעאלי אצל אנשים בשעה שהם שותים, הם ממהרים לערב דבש כל שהוא ביין אשר לפנייהם ושותים עמו, ואמרו שכבר נפסל לגבי המזבח⁸ וחזר להיות בכלל מיני השכר, [והעיקר אצלנו ש] אין מנסכין לעבודה זרה אלא יין הראוי ליקרב על גבי המזבח⁹. כך הורה רבינו יוסף הלוי זצ"ו לברכה, וכך עשה כמה פעמים הלכה למעשה הוא וכל גדולי ספרד כו'¹⁰. [וכתב משה]^(א).

16. ברכות כא, ב מדפי הרי"ף, פירש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר, ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אשעא"ר אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקדוש ברוך הוא - אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת. וראה עוד אוצר הגאונים גיטין תשובות ו-ח. 17. מתוך דברי רבינו כאן נראה שהיה המשך לשאלה שאינו מצוי בדינו. 18. שם. 5. לשון רבינו שם יא, ז, וכן כל גוי שאינו עובד עבודה זרה כגון אלו הישמעאלים, יינם אסור בשתייה ומותר בהנייה. וכן הורו כל הגאונים. 6. ראה לשון רבינו שם יג, יא, אבל אם היה איסורו בגלל גוי שאינו עובד עבודה זרה כגון ישמעאלי שנגע ביין שלנו שלא בכונה או שטפח על פי החבית, הרי זה מותר בשתייה. 7. אולי כוונת רבינו לנוצרי. ראה לשון רבינו שם יא, ז, אבל הנוצרים עובדי עבודה זרה הן וסתם יינם אסור בהנאה. 8. ראה הלכות איסורי מזבח ה, א. 9. ראה הלכות מאכלות אסורות יא, ט, אין מתנסך לעכו"ם אלא יין שראוי להקריב על גבי המזבח ומפני זה כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שיגע בו שיהיה אסור בהנייה, לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסך. 10. לשון רבינו שם יא, י, הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל או כשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי.

16. ברכות כא, ב מדפי הרי"ף, פירש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר, ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אשעא"ר אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקדוש ברוך הוא - אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת. וראה עוד אוצר הגאונים גיטין תשובות ו-ח. 17. מתוך דברי רבינו כאן נראה שהיה המשך לשאלה שאינו מצוי בדינו. 18. שם.

קמט בלאו רסט. פריימן שפב. [א] - ראה שאלה הקודמת. [בלאו רכד]. 1. נראה שהיא התשובה לעיל, ונוסח השאלה שונה. 2. ראה לקמן תי' רסט [א]. [בלאו תמח (א)]. 3. עבודה זרה נז, א. 4. ראה הלכות מאכלות אסורות יא, ה, עכו"ם שנגע ביין שלא בכונה וכן תינוק עכו"ם שנגע ביין

והערעורים הם שנים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משתף בנים ובנות בעבודה ומאגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבנים והבנות מזמרים יחד זמירות של סעודות שבת או זמירות קודש אחרות. וכת"ר שואל בשם הועידה התורנית של הארגון "ישורון" אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהלו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרום לפירוד הארגון, כפי התיאור של כת"ר.

ב

ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ערעורי החרדים בוודאי יש להם על מה לסמוך, שהרי עפ"י דין תורה צריך להפריש אנשים מנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש, כמבואר במס' סוכה נ"א, ב: מאי תיקון גדול וכו' התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, ועי' סוכה נ"ב, א: ומה לעתיד לבוא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד וכו'. ועי' באו"ח סי' תקכ"ט סע' ד': חייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים וכו' שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה וכו'. ומטעם זה נמנעו בכל קהלות קדושות ליסד חברות שיש בהם תערובת אנשים ונשים, כידוע.

והערעור השני, וודאי שצודק הוא, עפ"י מה שנאמר בגמ' ברכות כ"ד, א: קול באשה ערוה, ויש מי שאמר שהאיסור הוא רק לשמוע קול אשה ערוה כגון אשת איש וכד' אבל לא קול אשה פנוי' שאיננה ערוה וטעו להימשך אחר לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פכ"א ה"ב וכן השו"ע אה"ע סי' כ"א סע' א', שכתבו ואסור לשמוע קול ערוה, אבל כבר הוכיח בשו"ת באר שבע שזו טעות ואין נ"מ בין נשואה ופנוי'. עי"ש בקונטרס באר מים חיים אות ג', ומדבריו יוצא שאף זמירות של שבת אסור לזמר בחורים עם בתולות.

ג

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי אשכנז. שהיו צדיקים גדולים וכל

אסירא, בכלל אחות אשה ניהו". ולפי הנ"ל מובן היטב, שאיסור ערוה שבה הוא מצד היותה אחות אשה ואעפ"י שלא יתחייב כרת אם יבעול אותה מטעם אחות אשה, שהרי אין איסור אחות אשה חל על א"א, מ"מ שם ערוה שבה לא פקע וה"נ בנדה ג"כ לא פקע שם ערוה של א"א. אמנם אפשר לומר, שאם בעל אחד א"א שנתקדשה בנדתה לא יתחייב מצד א"א שאין איסור חל על איסור. וראיתי אח"כ באחיצור אבהע"ז סי' ג' שנגע בזה עי"ש וגם הוא מסיק כמשכ"ל.

והנה לכאורה יש גמ' מפורשת ביבמות ע"ט, ב, דמתרץ שם: כגון שנפלה לו ולבסוף נפצע, ואביי פריך: וליתי איסור פצוע ונידחי עשה דיבום? כמו אחות אשה. והנה, מאביי אין להוכיח דבמקום דלא תפסו פקעי ג"כ, שיש לומר רק גבי זיקה נפקעת הזיקה מאחר שאין ליבמה ובלא יבום אין זיקה, אבל לרבה דמחלק בין נפלה לפני פצ"ד ובין נפצע אח"כ קשה, לרש"י דסובר דבמקום דלא תפסי פקע ג"כ. ועוד קשה, אמאי אשת פצ"ד זקוקה ליבום לר"ע, הרי הקידושין פקעו לר"ע, לפי שיטת רש"י ביבמות, וע"כ צ"ל, אע"ג דלא תפסי מ"מ לא פקעי וכשיטת התוס' בקידושין. ויש מקום לפלפל בזה וקצתי לע"ע ועוד חזון למועד, אי"ה.

יחיאל יעקב וויינברג

סימן עז

אם מותר לנערים ונערות לשיר ביחד שירי קדש

לידידי הרב הג' חו"ב סוע"ה וכו' מהר"י מאיר שליט"א

א

במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כת"ר את דרך החינוך של ארגון "ישורון" שנוסד בארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שהי' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשיו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילוננו אבותינו ורבנותינו הקדושים.

להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו, אם יזניחו את המעשה הבדוק והמנוסה של החינוך החרדי לפי שיטת גדולי אשכנז – סופה של יהדות צרפת גויעה וכלי' גמורה ח"ו. עת לעשות לה' וכו'.

עצם ההתאגדות של בנים ובנות תחת דגל התורה והמסורה מהוה כח גדול של חיזוק ועידוד לרוח הנוער שהוא נתון תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויית. הגורם העיקרי למצב המעציב והמבאישי שנולד בצרפת הוא לפי דעתי רגש הבדידות המעיק על לבו של הנוער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש את עצמו בודד ונעזב לנפשו. אין לו אחיזה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נתרוקנו מנחלת אבותיהם וממסורתם של הווי יהודי חי ורענן, אין בהם סימן שלחיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות-עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפריקת עול תורה ומצוות. הצעיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודה של הוראת הזקנים והישישים מסוג הישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובדידות, והלימוד עצמו מורגש אצלו כשעמום מיגע, ואת היהדות הם רואים כעין גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח.

הצעירים והצעירות בצרפת הם מנותקים מכל מגע ומשא חברותי עם יהדות אמת מלאה חיים ותנועה, מכל לימוד משמח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחוסר אידיאלים משותפים, ולפיכך הם הולכים ונסחפים עם הזרם הזר של הסביבה הגויית. התוצאות ידועות למדי, הם הולכים ונטמעים ונבלעים בין הגויים, ולפיכך אני מקדם בשמחה ובברכה את הארגון "ישורון", שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לרוח ישראל ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבדידות הנפשית ורוח היאוש והרפיון של הצעיר או הצעירה, בראותם כי לא אלמן ישראל ועדיין ישנם בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות. הם מעודדים זא"ז ברוח ומזרזים זא"ז שלא להתבייש מפני המלעיגים מקרב אחיהם וקרוביהם. ודבר זה בלבד כדאי הוא להמליץ

כוונתם היתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם ועי"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה ולי"ש, וגדולי אשכנז היו בקיאים ומומחים בחכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יר"ש והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידוע מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר זצ"ל בשוכו מאשכנז ושם נודמן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר זצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך ושו"ע לפני נשים צעירות ובתולות. וכה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיג כן בעדתו, וודאי שיעבירו אותו מכהונתו, וכך הדין. מ"מ הלואי שיהי' חלקי בגן עדן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר. והטעם הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונגרון שנתגלגלו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוני וצדיקי אשכנז, והם מוחים נגדם בעוז, לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ' ופוסקים, כנ"ל. אולם אין הרבנים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפעולתו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

ד

ידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות ששם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיעה הולכת וגדלה. תנאי הסביבה הצרפתית המיוחדת, המצטיינת בקלות דעת ובדלות של עיון רציני מעמיק, רוח החירות והחופש והרדיפה אחרי נוחיות נעימה וזוהר חיצוני מקסים, גורמים להתפשטות מחלת ההתבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוסיה ופולין ר"ל, ואם לא יתאזרו ויתעודדו לאחוז בדרכי הצלה ולהקים פנת מגן לשרידים יחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקודש

ועי"ש מה שפירש הגמ' בעבודה זרה כ', א: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנוי' וכו', שהכוונה להסתכלות המביאה לידי הרהור עבירה. וזהו דבר המסור ללב וכל אחד מחויב להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שהתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש.

ורק בבית הכנסת יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל משום תפילה וקריאת שמע, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד, א שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, שי"א, שכתב: כגון מחיצה שעושים בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, עי"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דווקא בשעת תפלה וקר"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנח לישראל וכו'.

ו

ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד – כבר נשאלתי ע"ז ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש באו"ח סי' ע"ה סע' ג', שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ועי' שם במג"א, שקול אשה ערוה, כגון אשת איש או נדה אסור אפילו שלא בשעת ק"ש והבתולות בימינו לעולם בחזקת נדה, וידועה מחלוקת הראשונים בזה, שרה"ג וכן הר"ן והמרדכי סוברים שמ"ש בברכות כ"ד קול באשה ערוה היינו דווקא לענין ק"ש, והרא"ש אומר שם דלאו לענין ק"ש איתמר עי"ש. ויש בזה מבוכה בין מפרשי הרא"ש, שהמעדני יו"ט כתב בכוונת הרא"ש שלענין ק"ש הקילו כדי שלא יבטל מק"ש עי"ש,

זכות על האיגוד הכשר הזה נגד מקטרגיו. ואף הלימוד בחבורה בצורה נאה ומתקנה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו.

גם ההכרה וההתיידות ההדדית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטיולים והשעשועים הכשרים והצנועים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואוירה שכולה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה ואהבת יהדות. סוף סוף אין לנו דיקטטורה צבאית ואין ביכלתנו לנקוט אמצעי כפיה נגד הנוער המתרחק מאתנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלה אחת ויחידה, לחבב את היהדות ולהראות את נועמה ויפיה הרוחניים במסגרת של חברותא יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באומץ לב ובגאון.

ה

ועכשיו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה.

לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד, אבל אינם יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שירי קודש, פסוקי תנ"ך וזמירות שבת ביחד. במחנה הקיץ או במחנה החורף הם לנים בבתים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים לבד והבנות לבד, והמדריכים, שהם יראי שמים ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטיילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגחת המדריכים.

והנה במס' סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וכלשון המשנה במס' מדות פ"ב מ"ה: וחלקה היתה בראשונה והקיפיה כצוצרה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן, כדי שלא יהו מעורבין. וכן כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה ה"ט ובהל' לולב פ"ח הי"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הוזכר שם שעשו מחיצות גבוהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, ועי' מה שכתב הב"ח באו"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננות לשם הנאה, וכבר הביא ביד מלאכי כלל ה' אות קע"ז בשם הרבה ראשונים, שהאיסור הוא הסתכלות בהבטה יתירה.

שהביא בשם רב ספרדי להתיר זמירות קודש של אנשים ונשים יחד.

וסמך מצאתי לדבריו ממקרא מפורש בשופטים ה' ו"תשר דבורה וברק בן אבינועם" וכו'.
ואח"כ ראיתי בבאר שבע שהביא פסוק זה, ודחה כי על פי דיבור שאני וכמש"כ התוס' ביבמות מ"ה, ב ד"ה מי נוראה גם בבבא קמא ט"ו, א תוד"ה אשר תשים ושבועות כ"ט, ב תוד"ה שבועת העדות] להא דכתיב: והיא שפטה את ישראל, והא אשה פסולה לדון, דעפ"י דבור שאני. אולם זה דוחק, דלגבי דין אפשר לומר שעפ"י הדבור הותר לה לדון שהיא היתה נביאה ולא הי' שם איש גדול כמותה, משא"כ לענין שיר הוא דוחק לומר כן. ובלא"ה תירצו שם התוס' תירוץ אחר, שהיא היתה מלמדת להן שידונו ואח"כ ראיתי מובא בשם החיד"א בספרו דבש לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכינה שריא לאשה לשורר וליכא משום הרהור, ועכ"פ יש סמך למה שהביא בשד"ח הנ"ל, שבשירי קודש לא חיישינן להרהור.

ח

והנה הכ"מ כתב בטעם הרמב"ם שהשמיט את הדין קול באשה ערוה בהל' ק"ש, משום שהרמב"ם סובר שקול ושער לא נאמרו לענין קר"ש, אלא לענין שאסור להנות מקולה, וכן כתב הב"י בדעת הטור שהשמיט ג"כ דין זה בהל' ק"ש. וברמב"ם הל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב כתב: והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכון להנות, כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שערה, אסור. משמע שרק במסתכל כדי להנות אסור, וכן כתב המאירי בברכות, וכן באשכול הל' תפלה סי' ד' הביא בשם מי שאומר שמותר לקרות ק"ש אף כששומע קול זמר של אשה ורואה שערה אם אינו מכוון להנות ממנה ולא איתמר בגמ' קול ושער באשה ערוה אלא לאסור ליהנות בקולה ושערה של ערוה. עי"ש שסיים: ולא משמע הכי בגמ'. ודעת המחמירים לאסור בשעת ק"ש בכל אופן, אבל שלא בשעת ק"ש בודאי שאינו אסור אלא כשמתכוין להנות וכדעת הרמב"ם הנ"ל, וא"כ יש

וכבר השיג עליו במחצית השקל או"ח סי' ע"ה, שאין סברא לומר שלענין ק"ש יש להקל. ובאמת פשטות לשון הרא"ש דלאו דווקא לענין ק"ש אלא לעולם אסור לשמוע קול זמר וכן הבין דברי הרא"ש רבנו הגר"א שם.

והנה הרמב"ם והסמ"ג והטור לא הביאו דין זה לענין ק"ש אלא בהל' איסורי ביאה. משמע שחולקים הם על רה"ג וסוברים כהרא"ש, אלא שהם כתבו הלשון: אסור לשמוע קול ערוה, ומשמע שהאיסור הוא לשמוע קול ערוה, אבל לא קול פנוי שאינה ערוה. ונראה שאין כאן מחלוקת, שרה"ג כתב כן לענין ק"ש, דהתם נאמר בגמרא סתם: קול באשה ערוה, משמע בין נשואה ובין פנוי וכמו שדקדק בס' באר שבע המוזכר לעיל, ולכן פירש דמיירי לענין קריאת שמע, אבל שלא בשעת ק"ש מותר לשמוע קול פנוי. ואם בגמ' קידושין ע', א נאמר: נשדר לי' מר שלמא לילתא, א"ל הכי אמר שמואל: קול באשה ערוה. משמע שאפילו שלא בשעת ק"ש אסור ולכן פירשו הרמב"ם והטור דהתם מיירי בא"א והיא ערוה ולהכי אסור אפילו שלא בשעת ק"ש. ועי' בשו"ע או"ח סי' ע"ה, שכתב המחבר: יש להיזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, והיינו כדעת רה"ג הנ"ל. ואולם באהע"ז סי' כ"א סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם: ואסור לשמוע קול ערוה, והיינו שלא בשעת ק"ש, דאז אסור רק בערוה. וכן כתב שם הב"ש, ועי' גם במג"א סי' ע"ה שכ"כ.

ז

אולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבתולות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב א"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון הצדיק ר"ע הילדסהיימר ז"ל וכן הגרש"ר הירש ז"ל בפרנקפורט על נהר מייך התירו בזמירות קודש לזמר יחד, והטעם משום דתרי קלא לא משתמע וכוון שמזמרים יחד אין חשש איסור, אבל לא נחה דעתי בזה וחפשתי ומצאתי בשדי חמד מערכת קול,

לומר שבזמירות קודש אין לחוש שיתכוונו להנות מקול אשה.

ואולי מטעם זה כתבו הפוסקים לאסור רק קול זמר אף שבגמ' נאמר קול סתם, משום שזמר גורם להרהורי תאוה ולא קול סתם שרגיל בו. מ"מ יש מקום לומר, שבזמירות קודש הזמר מעורר רגש קודש ולא הרהור עבירה. ועי' בב"י שהביא בשם רה"ג, שאף בשעה שמנגנות אם יכול לכוון לבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו לעי' אין לו להפסיק קריאתו. ועי' באוצר הגאונים לברכות שהביאו, וכן בחידושי הריטב"א לקידושין כתב, שהכל לפי מה שהוא אדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואינו מעלה טינא בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, והיינו ההוא דבבא מציעא פ"ד, א' ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה ובכתובות י"ז, א' ר' אמי [בד"ו: ר' אבהו] כו' נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה וכו' ולא חיישי להרהורא מטעמא דאמרן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול, עכ"ל. והובא בפ"ת אבהע"ז סי' כ"א.

ויש עוד סניף להתיר זמירות קודש עפ"י מה שכתב הרמ"א באבהע"ז סי' כ"א, שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים, מותר. ומקור דבריו בתוס' קידושין פ"ב, א' ד"ה הכל לש"ש, שע"ז אנו סומכים השתא שאנו משתמשים בנשים, ואף שיש לחלק בין שימוש בנשים ובין שמיעת קול זמר, מ"מ יש לומר כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדי לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעת בלבם חיבה לקדשי ישראל, יש לסמוך על המקילים. ועי' במס' יומא ס"ט, א' גבי שמעון הצדיק: עת לעשות לה' וכו' ובפירש"י שם. ובמס' תמורה י"ד, ב' איתא שהתירו לכתוב דברי תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ואמרו: מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישראל, ובמס' גיטין דף ס', א' למדו מזה שמותר לטלטל ולקרות בספר אפסרתא משום כיון דלא אפשר עת לעשות הפרו תורתך.

ובוודאי שדבר זה נמסר רק לחז"ל להכריע מתי הוא העת לעשות ומה מותר להפר, ולא נמסר לכל אדם לעשות מעשה בשביל שהוא יודע כי יש כאן עת לעשות וכו'. ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרוש סמוכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משבר ואם לא נאחז באמצעים חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאותם של ארגון "עזרא" באשכנז וארגון "ישורון" בצרפת, עתידה תורה ח"ו שתשתכח מישראל, וד"ל.

ט

ולכן הוריתי למנהיגי הארגון "ישורון" שיכולים לסמוך על גדולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתחנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון ודחיפה לחוץ למחנה באיסור שאוסרים עליהן להשתתף בזמירות קודש. ולכן התירו לנשים להשתתף בזמירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גדולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים צעירות יותר מגדולי שאר הארצות. ובאשכנז ראינו נשים מלומדות ובעלות דרגא השכלה גבוהה, שהיו חרדות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום כך אין אני מרהיב לאסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. וכעין מה שכתב המרדכי: ובעונותינו שאנו מפוזרים בארצות שונות ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת שיר נשים ארמאיות, והובא במעיו"ט בברכות שם. ואף שיש לחלק בין הנושאים, מ"מ הטעם אחד הוא, שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזכויותיהן אם נאסור עליהן להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות קודש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חלילה.

ובפירוש התניתי במכתבי להנ"ל, שאין לכופף על הנשים שצריכות להשתתף בזמירות קודש, ואם יתרצו להחמיר על עצמן, חלילה ללעזו עליהם.

סימן עח

מקור האיסור של גילוי שער ראש אשה

לרב גדול אחד

תשובה זו התפרסמה גם כן ב"הפרדס" שנה ל"ט
חוברת ז', והשלמנו סימן זה עפ"י תוספות שנוספו
שם.

ענף ראשון: מקור הדין לכיסוי ראש האשה

א

מבואר בשו"ע או"ח סי' ע"ה סע' ב': שער של
אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדו
אבל בתולות שדרכן לילך פרוצות ראש מותר וכו'.
בדין זה יש מבוכה גדולה בין הפוסקים, הללו
מתירים גילוי ראש בבתולה ואוסרים בפנויה שאינה
בתולה, והללו אוסרים גם בבתולה (יעוין במגן
אברהם ובמחצית השקל שם. ועיין בשו"ע אבה"ע
סי' כ"א ושם בח"מ ובכ"ש ופ"ת).

ולפי שראיתי שמחלוקת זו תלויה בעיקר בחילוקי
דעות שבין הפוס' בביאור לשון הגמ'
ובנוסחתה הנכונה, ומצד שני, נוגע בירור הדברים
בביאור תיבה עמומה בתורה, שעליה נתלכטו הרבה
המבארים והמתרגמים השונים שלא מבני עמנו,
אמרתי לבאר את הדבר מכל צדדיו¹. ומראש אקדים,
שאינן בדעתי להכניס ראשי בין ההרים ולהכריע בין
רבותינו אחרוני הפוסקים². רוצה אני להגביל א"ע
בתחום המצומצם של בירור הנוסחאות והביאור
הלשוני.

ולהתלוץ בהן, שהרי סוף סוף מנהג אבותינו
הקדושים בידן שנזהרו מלהתיר לנשים אפילו
זמירות קודש.

ואמנם מבין אני לרוח קצת החרדים המרננים נגד
"ישורון", שהם רואים במנהגיו סטיה מן המנהגים
שהורגלו בהם באורח חיהם בפולין ובאונגארן.
אולם הם מעלימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו
שהוא. ליהודים החרדים מן הסוג הישן אין שום
השפעה על מהלך החיים, הם מרוכזים בתוך חוגם
המצומצם ואינם שמים את לבם לתהליך
ההתבוללות העושה שמות גם בקרב החרדים. אף
החרדים שולחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר
נכריים, ואין להם שום ערובה שיהי' בכוחם לעמוד
נגד הזרם השוטף ומכלה, הם בוטחים בעצמם
ואינם דואגים דאגת מחר לעתידם הדתי של
ילדיהם.

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות
דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקות וכוח
משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע
היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב
היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי,
שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות
הנחשלות, שהגעגועים לחיי קדושה של יהדות
טהורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של
ארגון "ישורון" אפשר למשוך את הנוער שלעולם
לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנם סיכויים
לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חנוכית
כובשת וסוללת דרך.

יחיאל יעקב וויינבערג

1 ב"ישורון" הגרמני (שנה שמינית חוברת 11-12, עמ' 504-509) הביא החכם מהר"י נויבויער במאמרו, כי האיסור לנשים
נשואות לגלות שער ראשן הוא מנהג ישן נושן, שגם עמי הקדם העתיקים נהגו בו, וכי בספר החוקים של אשור העתיקה
מבואר שכיסוי הראש הוא סימן מובהק לנשים כשרות ונשואות, שרק הן היו רגילות לכסות ראשן, משא"כ הנשים
הבתולות והפרוצות, יע"ש. וזה מתאים לדיננו, שרק אשה נשואה מחוייבת לכסות ראשה ולא בתולה [יעיין סנהדרין נ"ח,
ב: מאימת התרתה? אמר ר"ה, מפרעה ראשה בשוק. ופירש"י: "שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש
פרוע"].

אמנם אנו מוצאים במדרשי חז"ל שנשי ישראל כיסו ראשיהן גם בניגוד לדרכן של נשי הגויים: את פרשת מדרך בנות
ישראל שדרכן להיות מכסות ראשיהן והלכת בדרכי הגויים שהן מהלכות ראשיהן פרוצות (במדבר רבה, פרשה ט', י"ג).
2 הרה"ג מהר"ש קרלבוך, ז"ל, אסף את כל החומר המפוזר בש"ס ופוסקים הנוגע להלכה זו. הרוצה לעמוד על עיקרי
ההלכה יעיין במאמרו בספר לדוד צבי ש"ל ליובל השבעים של הרה"ג מהר"ד הופמו. זצ"ל.